

IRYNA MANCZAK

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Polska
Cracow University of Economics, Poland

IZABELA GRUSZKA

Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Polska
University of Business in Wrocław, Poland

Przeciwdziałanie skutkom pandemii COVID-19 w turystyce – analiza pola semantycznego

Averting the effects of the COVID-19 pandemic in tourism – a semantic field analysis

Streszczenie: Celem artykułu jest zidentyfikowanie sposobów przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19 w turystyce. Na potrzeby prowadzonych badań posłużono się podejściem jakościowym. Dzięki zastosowaniu analizy pola semantycznego podjęto próbę wskazania sposobów przeciwdziałania skutkom kryzysu gospodarczego, które wywołała pandemia. W artykule zaprezentowano wyniki wywiadów pogłębionych przeprowadzonych z przedstawicielami branży turystycznej Dolnego Śląska i Małopolski. Uzyskany materiał badawczy posłużył do wskazania działań podejmowanych przez państwo w sytuacjach kryzysowych w opinii ekspertów. W artykule omówiono także kierunki wsparcia państwa dla przedsiębiorców w ramach Tarczy Antykryzysowej. Kluczową część prezentowanych rozważań stanowi zarys zastosowanego podejścia badawczego, w tym dyskusja uzyskanych wyników. Przeprowadzona analiza pola semantycznego wykazała, że rola państwa w przeciwdziałaniu skutkom kryzysu wywołanego pandemią COVID-19 była postrzegana niejednoznacznie przez ekspertów uczestniczących w wywiadach.

Abstract: The aim of the article is to identify methods of averting the effects of the COVID-19 pandemic in tourism. For the purpose of the research a qualitative approach was used. Through the use of semantic field analysis an attempt was made to identify instruments of preventing the effects of the crisis caused by the pandemic. The article presents the results of in-depth interviews conducted with representatives of the tourism industry of Lower Silesia and Lesser Poland. The research material was used to indicate the actions taken by the Polish government in crisis situations in the opinion of experts. The paper also discusses the types of state support for entrepreneurs within the anti-crisis shield. The key part of the analysis is an outline of the applied research approach, as well as a discussion of the obtained results. The conducted analysis of the semantic field showed that the role of the state in averting the effects of the crisis caused by the COVID-19 pandemic was perceived ambiguously by the experts participating in the interviews.

Słowa kluczowe: analiza pola semantycznego; pandemia COVID-19; przeciwdziałanie skutkom kryzysu; Tarcza Antykryzysowa; turystyka

Keywords: anti-crisis shield; averting the effects of pandemic crisis; COVID-19 pandemic; semantic field analysis; tourism

Otrzymano: 23 lipca 2021

Received: 23 July 2021

Zaakceptowano: 9 września 2021

Accepted: 9 September 2021

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Manczak, I., Gruszka, I. (2021). Przeciwdziałanie skutkom pandemii COVID-19 w turystyce – analiza pola semantycznego. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 164–176, doi: <https://doi.org/10.24917/20801653.353.10>

WSTĘP

Pandemia COVID-19 stanowi rodzaj jednego z najbardziej znaczących i nieprzewidywalnych doświadczeń ostatnich lat (Zenker, Kock, 2020). Traktowana jest także jako kluczowe zakłócenie międzynarodowych łańcuchów dostaw (Stojczew, 2021). Wprowadzenie restrykcji i wszelkiego rodzaju ograniczeń w związku z dynamicznym rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 miało dramatyczne skutki dla zdecydowanej większości sektorów gospodarki w wymiarze globalnym, regionalnym i lokalnym (Gössling, Scott, Hall, 2020). Turystyka uznawana jest za sektor najbardziej dotknięty przez pandemię. Można to uzasadnić obowiązującymi restrykcjami i ograniczeniami, które zakładały wyeliminowanie kontaktu osobistego pomiędzy uczestnikami ruchu turystycznego, a w konsekwencji w znacznym stopniu uniemożliwiły podejmowanie podróży oraz wstrzymały turystykę masową (Sigala, 2020). Do grupy ważkich uwarunkowań, które miały bezpośredni wpływ na funkcjonowanie światowego sektora turystycznego, należy zaliczyć m.in. zamykanie granic państwowych, wstrzymanie ruchu lotniczego i ograniczenie przemieszczenia się ludzi w ściśle określonych celach (służbowych, zdrowotnym) (Wells i in., 2020). Konsekwencją wskazanych ograniczeń było uniemożliwienie podejmowania działalności turystycznej, a co za tym idzie ograniczenie lub prawie całkowite wstrzymanie działalności podmiotów branży turystycznej.

Celem artykułu jest zidentyfikowanie sposobów przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19 w turystyce. Na potrzeby prowadzonych badań posłużono się podejściem jakościowym. Dzięki zastosowaniu analizy pola semantycznego podjęto próbę zarysowania sposobów przeciwdziałania skutkom kryzysu gospodarczego, które wywołała pandemia. W artykule zaprezentowano wyniki wywiadów pogłębionych zrealizowanych z przedstawicielami branży turystycznej Dolnego Śląska i Małopolski. Użytkany materiał badawczy posłużył do wskazania kierunków działań podejmowanych przez państwo w sytuacjach kryzysowych w opinii ekspertów¹.

WSPARCIE PAŃSTWA DLA PRZEDSIĘBIORSTW W RAMACH TARCZY ANTYKRYZYSOWEJ

Tarcza Antykryzysowa stanowi pakiet rozwiązań przygotowanych przez rząd, który ma na celu ochronę państwa i obywateli przed kryzysem wywołanym pandemią COVID-19. Pakiet ten opiera się na kilku fundamentalnych filarach: ochrona miejsc pracy i bezpieczeństwo pracowników, finansowanie przedsiębiorców, ochrona zdrowia,

¹ Do grona ekspertów zaliczono osoby posiadające kilkunastoletnie doświadczenie w związku z pełnieniem obowiązków zawodowych w obszarze turystyki.

wzmocnienie systemu finansowego i inwestycje publiczne (Biolik-Stich, 2020). W Polsce podstawę prawną dla wprowadzenia czasowych ograniczeń prowadzenia działalności gospodarczej, w tym w dziedzinie turystyki, stanowiła Ustawa z dnia 2 marca 2020 roku o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2020 poz. 374) i jej późniejsze zmiany (Dz.U. 2020 poz. 1478; Dz.U. 2020 poz. 1639; Dz.U. 2020 poz. 2157; Dz.U. 2020 poz. 2255; Dz.U. 2021 poz. 159; Dz.U. 2021 poz. 981; Dz.U. 2021 poz. 1192). Niezwykle ważnym dokumentem z punktu widzenia przedsiębiorców była też Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 roku o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. 2020 poz. 695) oraz jej uzupełnienia zawarte w kolejnych ustawach (Dz.U. 2020 poz. 1086; Dz.U. 2021 poz. 159; Dz.U. 2021 poz. 1192).

Dla większości krajowych przedsiębiorstw turystycznych, których działalność została czasowo wstrzymana lub w znacznym stopniu ograniczona przez pandemię, szansą na przetrwanie kolejnych lockdownów było wsparcie ze strony państwa, tzw. Tarcza Antykryzysowa. Pojęcie to oznacza zbiór instrumentów przygotowanych przez rząd, które mają na celu ochronę państwa i obywateli przed kryzysem wywołanym pandemią COVID-19. Do chwili obecnej (lipiec 2021) wprowadzono 7 pakietów rozwiązań: Tarcza 1.0, Tarcza 2.0, Tarcza 3.0, Tarcza 4.0, Tarcza 5.0, Tarcza 6.0, Tarcza Branżowa. Zakres Tarcz był bardzo szeroki i różnił się w zależności od wielkości przedsiębiorstwa i rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej. Do form pomocy najczęściej wykorzystywanych przez przedsiębiorców związanych z branżą turystyczną należały:

- zwolnienie z opłacania składek do ZUS za poszczególne okresy 2020 i 2021 roku; w szczególności zwolnienia dotyczyły składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy, Fundusz Solidarnościowy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, Fundusz Emerytur Pomostowych; zwolnienia z opłacania składek pojawiły się w marcu 2020 roku w ramach Tarczy Antykryzysowej 1.0, a w ramach kolejnych Tarcz poszerzane były kody PKD podmiotów gospodarczych, które z tego rozwiązania mogły skorzystać;
- dofinansowanie części kosztów wynagrodzeń dla pracowników oraz należnych od tych wynagrodzeń składek na ubezpieczenia społeczne z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych; dofinansowania wynagrodzeń na okres 3 miesięcy; w Tarczy 1.0 dotyczyły jedynie pracowników objętych przestojem ekonomicznym lub obniżonym czasem pracy, rozszerzenie tych przepisów na pracowników nieobjętych przestojem ekonomicznym lub obniżonym czasem pracy wprowadzono w Tarczy 4.0, następnie kontynuowano w Tarczy Branżowej;
- dofinansowanie części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej; przewidziane było dla osób fizycznych, niezatrudniających pracowników (samozatrudnionych), prowadzących działalność gospodarczą; wysokość wsparcia zależała od wielkości spadku obrotów i wynosiła od 50 do 90% minimalnego wynagrodzenia miesięcznego, maksymalna długość tego świadczenia wynosi 3 miesiące;
- niskooprocentowana pożyczka ze środków Funduszu Pracy dla mikroprzedsiębiorcy; stanowiła rodzaj pożyczki na pokrycie bieżących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej do kwoty 5 tys. zł przysługującej mikroprzedsiębiorcom; była w całości umarzana w przypadku prowadzenia działalności gospodarczej w okresie trzech miesięcy od dnia otrzymania pożyczki; wprowadzona została w Tarczy 1.0;

- dotacja na koszty bieżącej działalności gospodarczej przeznaczona na pokrycie kosztów prowadzenia działalności gospodarczej; obejmowała mikroprzedsiębiorców oraz małych przedsiębiorców; świadczenie to wynosiło maksymalnie 5 tys. zł, mogło być udzielone nawet pięciokrotnie w zależności od kodu PKD przeważającej działalności prowadzonej przez przedsiębiorcę;
- świadczenie postojowe dla osób, które zawarły umowy cywilnoprawne lub dla osób prowadzących działalność gospodarczą; na maksymalnie trzy miesiące; pojawiło się w Tarczy 1.0; było kontynuowane w kolejnych tarczach w zależności od rodzaju prowadzonej działalności (Tarcza 5.0) i według przeważającego kodu PKD (Tarcza 6.0); wysokość jednorazowego świadczenia postojowego wynosiła 2 080 zł.

Należy podkreślić, że dostępność źródeł wsparcia dla przedsiębiorców uzależniona była od wielu czynników. Obok głównych takich jak rodzaj prowadzonej działalności i wielkość przedsiębiorstwa, istotne były także inne czynniki (m.in. długość prowadzenia działalności gospodarczej czy udokumentowanie spadku przychodów przedsiębiorstwa).

CEL I ZASTOSOWANA METODA BADAWCZA

Celem zrealizowanych badań było zidentyfikowanie sposobów przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19 w turystyce. Badaniem objęto wybrane podmioty reprezentujące wyszczególnioną branżę lub branże z nią powiązane. W dyskusji uzyskanych wyników zastosowano analizę pola semantycznego. Kierowano się perspektywą konstruktywistyczną. Postanowiono rozpoznać i zrozumieć, w jaki sposób rzeczywistość tworzona jest przez poszczególne jednostki w procesie nadawania znaczeń wybranym kategoriom pojęć (Warمیńska, Urbaniak, 2017). W ramach przyjętych założeń przeprowadzono badania jakościowe z udziałem ekspertów. Zastosowano technikę zoogniskowanych wywiadów grupowych (Barbour, 2007), które przeprowadzono online w czasie rzeczywistym za pośrednictwem platformy Zoom. W warunkach obostrzeń epidemicznych wywiady wirtualne stanowiły właściwe rozwiązanie umożliwiające przeprowadzenie badań (Murgado-Armenteros, Torres-Ruiz, Vega-Zamora, 2012). Ich uczestnikami byli eksperci reprezentujący podmioty działające w turystyce, w tym z nią powiązane, z Dolnego Śląska i Małopolski. Respondenci wywodzili się z hotelarstwa, branży spotkań, biur turystycznych, firm transportowych, atrakcji turystycznych, ROT-ów, przewodników turystycznych i samorządu terytorialnego (szczebel miejski i wojewódzki). Badania prowadzono w seriach od grudnia 2020 roku do lutego 2021 roku. Łącznie zrealizowano cztery wywiady w formie zdalnej, w których uczestniczyło 16 osób.

Eksperti tworzyli homogeniczną zbiorowość ze względu na cel badania (Kruger, Casey, 2009). Wywiady prowadzono w oparciu o wcześniej przygotowany scenariusz (Maison, 2010), którego konstrukcja wyznaczała ogólną orientację badawczą. W trakcie każdego spotkania posiłowano się tym samym scenariuszem². Z przeprowadzonych obserwacji wynika, że respondenci chętnie zabierali głos i wykazali się dużym zaangażowaniem w trakcie wszystkich dyskusji. Przebieg każdego z wywiadów zależał także od responsywności ekspertów, w tym charakteru zagadnień wskazywanych przez poszczególnych interlokutorów. W celu usprawnienia dyskusji przygotowano

² Autorki pełniły rolę moderatorek i uczestniczyły w każdej z przeprowadzonych dyskusji.

pytania pogłębiające, które pozwoliły na pozyskanie szczegółowych danych (Thomas, 2006). Ekspertci zostali poproszeni o ustosunkowanie się do następujących zagadnień:

- jak Państwo jako przedstawiciele organizacji działających w sferze turystyki, oceniają obecne działania rządu związane z zapobieganiem epidemii COVID-19 (wprowadzenie obostrzeń, restrykcji, zamykanie branży bez ostrzeżenia/konsultacji)?
- czy korzystali Państwo z jakiejś formy wsparcia po wybuchu pandemii?
- czy oferowana pomoc była/jest adekwatna do zaistniałej sytuacji?

W uzyskanym materiale badawczym zostały zakodowane wszystkie fragmenty wypowiedzi dotyczące „roli państwa”. Zostało to zrobione w celu przeprowadzenia analizy semantycznej. Na potrzeby prowadzonych badań kierowano się podejściem otwartym w ramach przyjętej propozycji metodologicznej. W konsekwencji założono, że zastosowane podejście może być rozwijane w zależności od potrzeb (Warmińska, Urbaniak, 2017). W literaturze przedmiotu istnieje przekonanie, że metoda pola semantycznego „daje szansę badaczom i inicjatorom zmian na zrealizowanie procesu komunikacyjnego w sposób nieinwazyjny, dostosowany do postrzegania rzeczywistości społecznej przez praktyków – czyli tych aktorów życia społecznego, od których w ostateczności zależeć będzie zaistnienie (lub nie) zmiany społecznej” (Dudkiewicz, 2015: 160–161). Praca z transkrypcją wywiadów zakłada wyszukanie słów-kluczy, a następnie skategoryzowanie ich względem funkcji, które pełnią w analizowanym tekście (Piróg, 2014). Przyjęto, że uzyskane wyniki pozwalają na opracowanie analizy pola semantycznego dla kluczowego pojęcia, które jest jego podmiotem.

Celem przeprowadzonej analizy semantycznej było odtworzenie sposobu myślenia o pojęciu „rola państwa”. W literaturze przedmiotu istnieje przekonanie, że „świat znaczeń jest efektem interpretacji dokonywanej wcześniej przez samą osobę badaną, która to interpretacja nacechowana jest refleksją, skierowaną na nadawanie zdarzeniom znaczeń” (Straś-Romanowska, 2010: 102). Uwzględniając przywołane stanowisko, podjęto próbę wyodrębnienia sieci znaczeń opisujących badaną kategorię pojęciową (Warmińska, Urbaniak, 2017; Piróg, 2014):

- ekwiwalentów (synonimów; z czym jest utożsamiany podmiot?);
- określeń (jaki jest podmiot? jakie są jego cechy?);
- asocjacji (z czym kojarzony jest podmiot? z czym się wiąże? co mu towarzyszy?);
- opozycji (czemu przeciwstawiany jest podmiot? co jest jego przeciwieństwem?);
- opisu działań podmiotu (co robi? jakie skutki wywołuje?);
- opisu działań wobec podmiotu (jakie działania można wobec niego podjąć?).

Zgromadzony materiał pierwotny poddano analizie obejmującej wyżej zaprezentowane sieci znaczeń z punktów widzenia badanej kategorii. W dalszej części prezentowanych rozważań pominięto sieci znaczeń działań wobec podmiotu³. W trakcie analizy transkrypcji zrealizowanych wywiadów pojawił się problem z zaliczeniem konkretnych sformułowań użytych przez respondentów do sieci określeń lub do sieci działań podmiotu (Dudkiewicz, 2006). Ten czynnik spowodował wprowadzenie pewnych modyfikacji w przyjętym postępowaniu badawczym.

³ Wynika to z faktu, że w trakcie opracowywania uzyskanego materiału badawczego nie udało się zidentyfikować sieci znaczeń, które pozwoliłyby określić działania, które można podjąć wobec podmiotu. Zdecydowano się pominąć ten aspekt w dyskusji uzyskanych wyników.

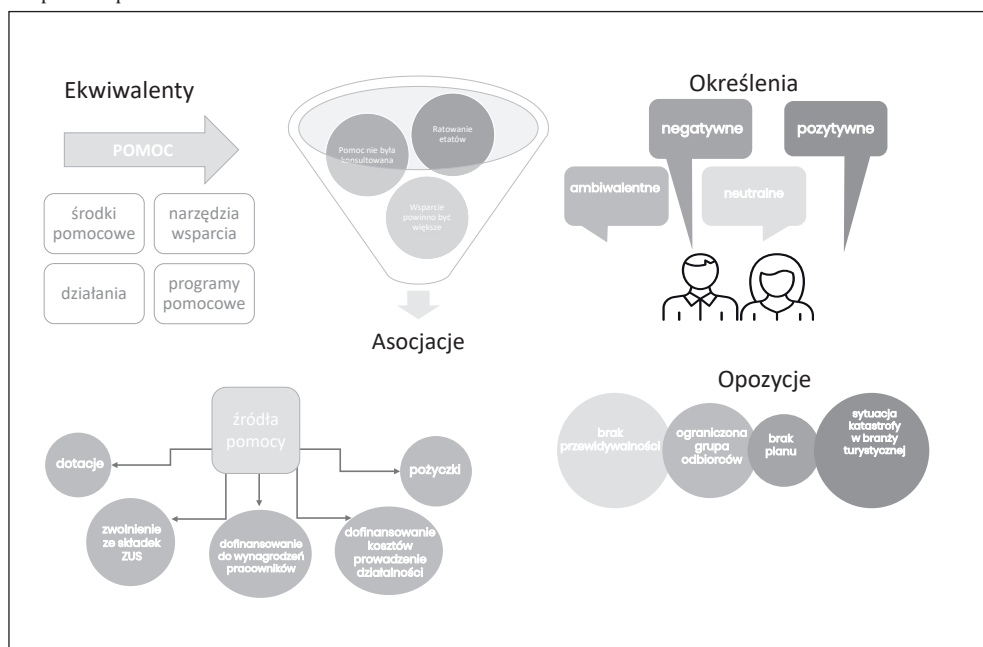
DYSKUSJA UZYSKANYCH WYNIKÓW

Podstawowym zagadnieniem objętym badaniem było dokonanie oceny roli państwa w przeciwdziałaniu skutkom epidemii COVID-19. W tym celu wskazano następujące obszary badawcze:

- formy pomocy (otrzymanej lub udzielonej);
- sposoby zagospodarowania otrzymanych środków;
- ocena działań rządu i oferowanego wsparcia;
- sytuacja podmiotów turystycznych w czasie pandemii i czynniki wpływające na ich funkcjonowanie.

Wyżej przedstawione obszary stanowiły kluczowe osie w ramach prowadzonych badań, w tym wyznaczyły przebieg wszystkich wywiadów. Ponadto stanowiły podstawę do sformułowania konkluzji (rycina 1.).

Rycina 1. Wybrane sieci znaczeń określenia „rola państwa” w zapobieganiu skutkom pandemii COVID-19 w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne

Ekwiwalenty

Zidentyfikowanie ekwiwalentu określenia „rola państwa” potraktowano jako punkt wyjścia dla zrozumienia pozostałych aspektów wpisanych w zakres prowadzonej analizy. Odwołując się do stanowisk prezentowanych w literaturze przedmiotu przyjęto, że elementy pola semantycznego ściśle wiążą się z tym, co dla interlokutorów jest odpowiednikiem badanego pojęcia (Warmińska, Urbaniak, 2017). Z uwagi na swobodny charakter wypowiedzi, różne formy własności i przedmiot działalności poszczególnych organizacji, część uczestników wywiadów udzieliła odpowiedzi jedynie na

wybrane pytania czy też zagadnienia. Eksperci reprezentowali 3 grupy respondentów. Do pierwszej grupy należały podmioty, które skorzystały z form pomocy oferowanych przez państwo. Co ważne, była to większość badanych przedsiębiorstw. Kolejną grupę tworzyły organizacje, które ze względu na swoją formę działalności nie były uprawnione do otrzymania pomocy. Ostatnią zbiorowość stanowiły podmioty, które pośrednio lub bezpośrednio same tę pomoc oferowały (m.in. jednostki samorządu terytorialnego).

Na kanwie uzyskanego materiału badawczego można stwierdzić, że w opinii uczestników wywiadów rola państwa w przeciwdziałaniu skutkom kryzysu gospodarczego oznacza przede wszystkim „pomoc” (R₁, R₂, R₈, R₁₀, R₁₁, R₁₃, R₁₄)⁴. Pojawiły się także inne określenia, takie jak: „kolejne programy pomocowe” (R₁); „narzędzia wsparcia” (R₆); „działania” (R₇, R₉); „środki pomocowe” (R₁₅) czy też „(...) działania rządu mające na celu wsparcie przedsiębiorców turystycznych” (R₁₆). Bezpośrednia ocena roli państwa w odniesieniu do sektora turystycznego zawarta została także w wypowiedziach: „(...) rola państwa (...) powinna dotyczyć obszaru kompensacyjnego, czyli obszarów pomocowych dla zatrzymanych sektorów gospodarki. I powinna zagwarantować odpowiednią rekompensatę dla tych strat (...)” (R₁₁); „(...) rolę państwa jest mówienie o wartościach, jakie niesie turystyka (...)” (R₁₄); „(...) obszar turystyki, na tyle, na ile jest to możliwe powinien być maksymalnie wspierany” (R₁₂). Omawianą kategorię utożsamiano także z działaniami, które mają na celu „(...) uruchomienie mechanizmów popytowych” (R₁₁). Przeanalizowane odpowiedzi wyraźnie wskazują na fakt, że w opinii podmiotów turystycznych, w obliczu kryzysu wywołanego pandemią, rolę państwa powinna być pomoc najbardziej poszkodowanym branżom (do których z pewnością zaliczyć należy turystykę). Badani oczekiwali nie tylko rekompensaty poniesionych strat, ale również wsparcia promocyjnego, mającego na celu zwiększenie popytu na usługi turystyczne w czasach wychodzenia z kryzysu gospodarczego.

Głównymi źródłami, z których korzystały przedsiębiorstwa turystyczne należące do pierwszej grupy respondentów, były subwencje z Polskiego Funduszu Rozwoju (PFR). Ten rodzaj wsparcia wskazała większość badanych: „największa pomoc, jaką otrzymaliśmy, to subwencja z PFR” (R₁); „środki otrzymane z PFR” (R₂); „korzystaliśmy też z tarczy PFR, która przyznawała kredyty. Takie kredyty obrotowe, częściowo gwarantowane przez państwo, które (...) mają być częściowo zwrotne” (R₅); „obecnie staramy się o środki z PRF” (R₆); „jedyna rzecz, z której mogliśmy skorzystać to (...) tarcza z PFR 2.0” (R₁₃); „pomoc, która jest z tarczy 6.0” (R₁₄); „następnie z PFR 1.0 i to jest najważniejsza pomoc, którą otrzymaliśmy” (R₁₆). Dodatkowo, przedsiębiorcy korzystali także z innych dostępnych źródeł pomocy, co trafnie podsumował jeden z respondentów: „korzystaliśmy w zasadzie ze wszystkiego, co się dało i większość firm się tak zachowywała” (R₂). Pomoc ta pochodziła z funduszy samorządów regionalnych, urzędów pracy czy też z ZUS. Część ekspertów dość szczegółowo wskazywała konkretne źródła, m.in. „pomoc z Wojewódzkiego Urzędu Pracy”; „dofinansowania regionalne (województwa mazowieckiego)”; „częściowe zwolnienie z ZUS” (R₁); „dofinansowanie do pensji z WUP”; „pomoc z Małopolskiego Centrum Przedsiębiorczości, Powiatowego Urzędu Pracy”; „dotacje na kapitał obrotowy – gwarantowane przez bank krajowy, pożyczka płynnościowa”; „zwolniono nas lub zawieszono nam podatek od nieruchomości,

⁴ Respondenci zostali oznaczeni literą R wraz z dodaniem kolejnej liczby porządkowej w indeksie dolnym.

co w naszym przypadku jest bardzo dużą kwotą” (R₅); „Fundusz Świadczeń Gwarantowanych – czyli dopłaty do pensji pracowników”; „odłożenie spłaty podatku” (R₆); „dostaliśmy zwolnienie z opłaty z ZUS-u” (R₈); „zwolnienie z ZUS-u” (R₁₆).

Część badanych podmiotów, ze względu na rodzaj prowadzonej działalności i podmiotowość prawną, nie mogła być objęta pomocą w ramach celowych Tarcz Antykryzysowych: „podmiotowość nasza (...) uniemożliwiła nam korzystanie z form pomocowych” (R₁₁); „PFR absolutnie nas nie obejmuje” (R₁₅). Niektóre z nich otrzymały jednak pomoc z innych źródeł: „krótkoterminowe zwolnienie ze składek ZUS-u”; „zwolnienie z opłaty za śmieci” (R₄); „mogliśmy liczyć na wsparcie województwa (...) 2 miliony na prowadzenie kampanii promocyjnej, (...) dodatkowy program unijny na 8 milionów, na promocję na rynku brytyjskim i niemieckim” (R₁₀); „udało nam się (...) skorzystać z tarczy skierowanej do organizacji pozarządowych, (...) bezzwrotnej pożyczki na bieżącą działalność” (R₁₅).

Ostatnią badaną grupą podmiotów były instytucje reprezentujące jednostki samorządu terytorialnego lub zajmujące się promocją turystyki w skali regionalnej i krajowej. Oczywiście jest, że podmioty te nie były beneficjentami środków pomocowych. Często pełniły rolę oferentów wsparcia dla przedstawicieli branży turystycznej. Działania podjęte przez badane jednostki obejmowały: „jako samorząd województwa przekazaliśmy (...) 80 milionów na wsparcie branży turystycznej”; „pokryjemy 50% składki członkowskiej w DOT za przedsiębiorców branży turystycznej”; „zwiększyliśmy składkę do DOT na działania mające na celu (...) walkę z pandemią (...), przygotowanie nowych narzędzi promocji (...) i zbudowanie i utrzymanie nowego narzędzia sprzedażowego” (R₉); „uruchomiona Małopolska Tarcza Antykryzysowa (...) wsparcie dla branży turystycznej rzędu 200 milionów zł”; „w ciągu dwóch tygodni rozstrzygnie się kwestia kolejnych funduszy pożyczkowych (...) i tu jest mowa o kwocie 130 milionów” (R₁₀).

Określenia

Wyrażenia wpisujące się w sieć określeń poddano analizie przez pryzmat temperatur emocjonalnych (nacechowania emocjonalnego) (Dudkiewicz, 2015). W celu zachowania czytelności prowadzonej dyskusji zdecydowano się zastosować uproszczone podejście, które zakłada podział określeń na pozytywne, negatywne, ambiwalentne i neutralne (Warmińska, Urbaniak, 2017). W wyniku analizy zgromadzonego materiału badawczego zidentyfikowano najwięcej negatywnych określeń obrazujących rolę państwa w przeciwdziałaniu skutkom kryzysu gospodarczego. Zdaniem uczestników wywiadów rola ta była „niewystarczająca” (R₁, R₆, R₁₄, R₁₅); „(...) niecelna, trochę niesprawiedliwie rozłożona (...) szeroko płynąca” (R₄); „(...) kwota subwencji nie była znana” (R₈); „(...) nie trafiała całkowicie skutecznie” (R₁₁); „nieadekwatna” (R₁₃); „spóźniona” (R₁₄, R₁₃, R₁₅); „niesprawiedliwa” (R₁₆). Zwrócono uwagę na fakt, że rząd powinien „(...) dawać prognozy tego, co będzie się działo” (R₁₁).

W opinii niektórych ekspertów wsparcie oferowane przez rząd było „(...) sprawne, szybkie” (R₂) czy też „zadowalające” (R₇), zwłaszcza w pierwszym okresie obowiązywania obostrzeń. Jednak wypowiedzi pozytywne stanowiły mniejszość. Pojawiły się także określenia, które miały zabarwienie ambiwalentne. Do tej grupy można zaliczyć następujące wypowiedzi respondentów: „(...) częściowo otrzymana pomoc wykluczała się” (R₁); „(...) dostaliśmy dofinansowania różnego typu, ale to nie wystarcza” (R₅). Jeden z ekspertów zauważył, że pomoc oferowana przez rząd „(...) była szeroko rozłożona”

(R₁₃). Jednym z neutralnych określeń było to dotyczące „różnych zakresów pomocy” (R₁). Respondenci podejmowali także dyskusję nad koniecznością wprowadzania ograniczeń działalności gospodarczej, w wielu przypadkach (R₁₃, R₁₅, R₁₂, R₁₆) wskazując, że brakuje fachowych badań naukowych sankcjonujących bardziej radykalne obostrzenia w turystyce w stosunku do innych sektorów. Niektórzy z uczestników wywiadów zauważyli także, że wynika to głównie ze słabej organizacji sektora turystycznego (R₅) i niedoceniaenia jego znaczenia dla krajowej gospodarki (R₇).

Część przedstawicieli badanych podmiotów (R₁, R₂, R₁₄, R₁₅, R₁₆) uznała, że oferowana pomoc była niewspółmiernie niska w stosunku do realnych potrzeb. Tylko dwoje respondentów przyznało, że wsparcie, które otrzymali w trakcie trwania pierwszej fali pandemii, było wystarczające (R₇), a sposób przekazywania środków był sprawny i szybki (R₂). Duża część badanych wskazywała na trudności związane z otrzymaniem dofinansowania, m.in. zbyt skomplikowane i trudne do wypełnienia wnioski (R₆), konieczność zwrotu otrzymanego wsparcia z powodu zmian w procedurze przyznawania dotacji (R₁₃), niemożność ubiegania się o dalszą pomoc z powodu przekroczenia limitu otrzymanej pomocy publicznej (R₁). Niektórzy eksperci wskazywali przykłady rozwiązań zagranicznych, które mogłyby w ich opinii być implementowane, tak aby pomóc krajowym podmiotom turystycznym przerwać kryzys pandemiczny (R₅, R₁₁).

Analiza określeń używanych przez badanych wskazała na znaczną przewagę sformułowań negatywnych, w tym o różnym nasileniu. Duża część z nich wyrażała przygnębienie i niepokój związane z lękiem i troską o przyszłość. Eksperti okazywali także rozczarowanie spowodowane sytuacją podmiotów turystycznych i niewystarczającym ich zdaniem wsparciem ze strony rządu. Pojawiały się także określenia zabarwione zniechęceniem i złością.

Asocjacje

Skojarzenia z rolą państwa w przeciwdziałaniu skutkom kryzysu gospodarczego dotyczyły dwóch aspektów. Jeden z nich dotyczył sytuacji danego podmiotu działającego na rynku turystycznym i rozwiązań, które mogłyby przyczynić się do usprawnienia dostępu do opracowanych form wsparcia. W opinii uczestników wywiadów dzięki oferowanej pomocy udało się „(...) uratować jak największą liczbę miejsc pracy” (R₁) lub także „(...) skorzystaliśmy w zasadzie ze wszystkiego, co się dało (...) większość firm się tak zachowała” (R₂). Jednak zdaniem jednego z respondentów oferowana pomoc „(...) nie była konsultowana z zainteresowanymi” (R₄). Decyzje podejmowane przez rząd oceniono jako „chaotyczne” (R₅). Zwrócono uwagę na fakt, że wsparcie dla przedsiębiorców „powinno się (...) odbywać na prostszych zasadach (...) wsparcie ze strony rządzących powinno być zdecydowanie większe” (R₆). W opinii jednego z ekspertów pomoc państwa „powinna dotyczyć obszaru kompensacyjnego (obszarów pomocowych) dla zatrzymanych sektorów gospodarki” (R₁₁). Zauważono także, że „(...) nie ma logiki w blokowaniu wybranych branż” (R₁₃). Pojawił się także głos, że „(...) nawet do 80% podmiotów nie uzyska tej pomocy ze względu na limity” (R₁₁). Opinia ta niewątpliwie dotyczyła warunków, które musieli spełnić przedsiębiorcy w celu uzyskania rekompensaty oferowanej ze strony państwa. Jeden z respondentów uznał, że rola państwa obejmuje także działania związane z „(...) ratowaniem etatów” (R₁₆).

Opozycje

Analizując uzyskane wyniki, można uznać, że prezentując sieć opozycji wobec roli państwa w przeciwdziałaniu skutkom kryzysu gospodarczego należy wskazać te wypowiedzi respondentów, które sygnalizują czym ona nie jest lub czego w ich opinii zabrakło. Jeden z ekspertów zauważył, że „(...) w którymś momencie przestaliśmy móc korzystać” (R₁) z oferowanej pomocy. Pojawił się także głos sygnalizujący, że „(...) PRF był ograniczony do wąskiej grupy odbiorców” (R₂). Zauważono także, że w ramach działań podejmowanych przez rząd „brak przewidywalności” (R₇). Jeden z ekspertów uznał, że „(...) gdyby pomoc była adresowana tylko do branż, które rzeczywiście mają problemy, to nie mielibyśmy w branży turystycznej sytuacji katastrofy” (R₁₀). Pojawił się także głos, że „(...) nie ma konkretnego planu wychodzenia (z kryzysu)” (R₁₀).

Nasuwa się wniosek, że opinie respondentów były podzielone – prezentowały różnicowane podejście do tematu analizowanych zagadnień i często były nacechowane emocjonalnie. Jednak z punktu widzenia przyjętego postępowania badawczego jest to konkluzja, która wpisuje się i ściśle koresponduje z założeniami zrealizowanych wywiadów. Należy nadmienić, że z kilku powodów zdecydowano się zastosować podejście jakościowe. Przyjęto, że pozwoli ono wykreować przestrzeń sprzyjającą dyskusji, która umożliwi udzielanie swobodnych wypowiedzi i zachęci ekspertów do przedstawiania własnych opinii w sposób spontaniczny, w tym uwzględniający przemyślenia, które mogą pojawiać się w trakcie przebiegu danego wywiadu.

Opis działań podmiotu

Tworząc sieć opisu działań podmiotu, należy spróbować odpowiedzieć na następujące pytania: co robi? jakie skutki wywołuje? Na podstawie analizy wypowiedzi respondentów można uznać, że wsparcie oferowane przez państwo dla branży turystycznej było niewystarczające: „(...) teoretycznie ta pomoc powinna starczyć na o wiele dłużej, ale to się nie sprawdziło” (R₁); „(...) pomoc się wyczerpała” (R₂). Jeden z ekspertów zwrócił uwagę na fakt, że „(...) toczyliśmy rozmowy, żeby poszerzać kody PKD, które były kryterium pomocy” (R₁₁). Należy zauważyć, że większość badanych oceniła oferowaną przez państwo pomoc jako niewystarczającą, akcentując jednocześnie bardzo trudną sytuację podmiotów turystycznych w porównaniu z innymi przedstawicielami praktyki gospodarczej.

WNIOSKI

Przeprowadzona analiza pola semantycznego wykazała, że rola państwa w przeciwdziałaniu skutkom kryzysu wywołanego pandemią COVID-19 była postrzegana niejednoznacznie przez respondentów. W ich opinii zadaniem państwa w obliczu kryzysu jest wspieranie turystyki, rekompensata strat poniesionych wskutek zamknięcia branży i wprowadzanie mechanizmów popytowych, które przyczynią się do szybszego odbudowania działalności turystycznej oraz wskazywanie wartości, jakie niesie ze sobą turystyka. Wszyscy badani utożsamiali rolę państwa z *pomocą*, używając także innych wyrażeń, m.in. *programy pomocowe*, *narzędzia wsparcia*, *działania* czy *środki pomocowe*. Analizując rolę państwa w przeciwdziałaniu skutkom pandemii COVID-19, respondenci wskazywali także źródła pozyskanej pomocy publicznej, sposoby jej

wykorzystania i dokonywali oceny działań podejmowanych przez rząd. Warto podkreślić, że analizowana problematyka wzbudziła silne emocje wśród uczestników wywiadów, co znalazło odzwierciedlenie w ich wypowiedziach. Wypowiedzi te były bardzo nacechowane negatywnymi emocjami wyrażającymi niepewność, przygnębienie, zniechęcenie i lęk. Co ważne, wydaje się także, że pesymistyczne nastroje zwiększały się proporcjonalnie do terminów poszczególnych wywiadów. Osoby badane w grudniu 2020 roku charakteryzował relatywnie większy optymizm i nadzieja, że pandemia wkrótce się skończy. Natomiast uczestnicy wywiadów ze stycznia i lutego 2021 roku wydawali się być nastawieni dużo bardziej pesymistycznie. Przyjęta metoda badawcza oraz sposób organizacji wywiadów umożliwiły respondentom otwarte i szczerze przedstawianie swoich opinii i poglądów. Co istotne, podczas wywiadów panowała życzliwa, nieoceniająca atmosfera, sprzyjająca uzyskaniu autentycznych i wiarygodnych wyników. Interlokutorzy swobodnie wypowiadali się na temat poszczególnych zagadnień, podejmowali polemiki i dyskusje pomiędzy sobą. Analizowana problematyka była dla respondentów bardzo ważna, dzięki czemu chętnie i obszernie odpowiadali na postawione pytania.

Konkludując, należy dodać, że zaprezentowane wyniki badań obrazują opinie i stanowiska wybranej grupy podmiotów turystycznych. Autorki zdają sobie sprawę, że przeanalizowane wypowiedzi ekspertów nie oddają nastrojów czy też nie pozwalają szczegółowo zarysować sytuacji, w jakiej znalazły się wszystkie krajowe podmioty prowadzące działalność w obszarze turystyki. Niemniej jednak, uwzględniając przyjęte założenia badawcze, udało się zrealizować postawione cele, dokonując oceny roli państwa w przeciwdziałaniu skutkom pandemii COVID-19 w turystyce w oparciu o wyniki analizy pola semantycznego.

Literatura

References

- Barbour, R. (2007). *Doing focus groups*. London: SAGE Publications.
- Biolik-Stich, B. (2020). Zarządzanie finansami mikroprzedsiębiorcy w stanie epidemii COVID-19. W: J. Nesterak, B. Ziębicki (red.), *Wiedza – Gospodarka – Społeczeństwo. Społeczno-gospodarcze uwarunkowania rozwoju współczesnych organizacji*. Toruń: Wydawnictwo „Dom Organizatora”, 29–38.
- Dudkiewicz, M. (2006). Zastosowanie analizy pola semantycznego i analizy gloss dla zaprezentowania sposobu postrzegania świata społecznego. *Przeгляд Socjologii Jakościowej*, 2(1), 33–52.
- Dudkiewicz, M. (2015). O korzyściach płynących z wiedzy, co myślą ludzie: wykorzystanie metody pola semantycznego w projektach systemowych. W: B. Fatyga (red.), *Praktyki badawcze*. Warszawa: Instytut Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, 159–176.
- Gössling, S., Scott, D., Hall, C.M. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 1–20.
- Krueger, R.A., Casey, M.A. (2009). *Focus groups: a practical guide for applied research*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Maison, D. (2010). *Jakościowe metody badań marketingowych*. Warszawa: PWN.
- Murgado-Armenteros, E.M., Torres-Ruiz, F.J., Vega-Zamora, M. (2012). Differences between online and face to face focus groups, viewed through two approaches. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, 7(2), 73–86.
- Piróg, D. (2014). W poszukiwaniu metodologicznych innowacji w badaniach jakościowych – przykład z analiz przechodzenia absolwentów geografii na rynek pracy. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Geographica*, 6, 9–18.

- Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of Business Research*, 117, 312–321. doi: 10.1016/j.jbusres.2020.06.015
- Stojczew, K. (2021). Ocena wpływu pandemii COVID-19 na sytuację w branży motoryzacyjnej w Polsce. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 35(2), 64–84.
- Straś-Romanowska, M. (2010). Badania ilościowe vs jakościowe – pytanie o tożsamość psychologii. *Roczniki Psychologiczne*, 13(1), 97–105.
- Thomas, D.R. (2006). A general inductive approach for analyzing qualitative evaluation data. *American Journal of Evaluation*, 27(2), 237–246.
- Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych. Dz.U. 2020 poz. 374.
- Ustawa z dnia 14 sierpnia 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz ustawy o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2020 poz. 1478.
- Ustawa z dnia 17 września 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2020 poz. 1639.
- Ustawa z dnia 27 listopada 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2020 poz. 2157.
- Ustawa z dnia 9 grudnia 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2020 poz. 2255.
- Ustawa z dnia 21 stycznia 2021 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2021 poz. 159.
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2021 poz. 981.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2. Dz.U. 2020 poz. 695.
- Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19. Dz.U. 2020 poz. 1086.
- Ustawa z dnia 24 czerwca 2021 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2021 poz. 1192.
- Warmińska, K., Urbaniak, A. (2017). Czym jest Kraków? Analiza pola semantycznego. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 3(963), 87–102.
- Wells, C.R., Sah, P., Moghadas, S.M., Pandey, A., Shoukat, A., Wang, Y., Wang, Z., Meyers, L.A., Singer, B.H., Galvani, A.P. (2020). Impact of international travel and border control measures on the global spread of the novel 2019 coronavirus outbreak. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 117(13), 7504–7509. doi: 10.1073/pnas.2002616117
- Zenker, S., Kock, F. (2020). The coronavirus pandemic – A critical discussion of a tourism research agenda. *Tourism Management*, 81, 104–164. doi: 10.1016/j.tourman.2020.104164

Iryna Manczak, dr, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Katedra Handlu i Instytucji Rynkowych. Jej zainteresowania badawcze dotyczą zarządzania turystyką w mieście, kreowania turystycznych sieci międzyorganizacyjnych i instytucji rynkowych. Jej publikacje naukowe prezentują wyniki prowadzonych badań z obszaru turystyki.

Iryna Manczak, PhD, Cracow University of Economics, Department of Trade and Market Institution. Her research interests include management of tourism in a city, creating tourist inter-organisational networks and market institutions. Her publications present the results of research in the field of tourism.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9661-9945>

Adres/address:

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Kolegium Nauk o Zarządzaniu i Jakości
Katedra Handlu i Instytucji Rynkowych
ul. Rakowicka 27
31-510 Kraków
e-mail: manczaki@uek.krakow.pl

Izabela Gruszka, dr, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Katedra Turystyki i Rekreacji. Jej zainteresowania badawcze dotyczą oceny potencjału recepcyjnego w różnych skalach przestrzennych, komercjalizacji walorów turystycznych, przystosowania obiektów turystycznych do potrzeb ruchu turystycznego. Jest autorką i współautorką licznych prac naukowych, popularno-naukowych oraz dokumentów strategicznych dotyczących turystyki.

Izabela Gruszka, PhD, Tourism and Recreation Department, University of Business in Wrocław. Her research interests include assessments of reception potential at various spatial scales, commercialisation of tourist attractions, adaptation of tourist facilities to the needs of tourist traffic. She is the author and co-author of numerous papers and strategic documents on tourism.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4266-377X>

Adres/address:

Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu
ul. Aleksandra Ostrowskiego 22
53-238 Wrocław
e-mail: izabela.gruszka@handlowa.eu